

کاربرد نهاده‌های زراعی در شش روستای اطراف خرم‌آباد*

آئیژ عزمی* - کارشناس ارشد توسعه روستایی
سیما جورایی - کارشناس ارشد زراعت

چکیده

در راهبردهای مبتنی بر رشد کشاورزی بر استفاده از نهاده‌های جدید کشاورزی و آبیاری برای افزایش تولید محصولات کشاورزی تأکید زیادی می‌شود. زیرا بین این رشد و چگونگی کاربرد این نهاده‌ها، ارتباط وجود دارد. هدف پژوهش حاضر بررسی چگونگی تهیه این نهاده‌ها و علل کم‌رغبتی کشاورزان به سرمایه‌گذاری در استفاده بهتر از این نهاده‌ها و آب است. پژوهش در شش روستای اطراف خرم‌آباد با نامهای زاغه، دارابی، ویسیان، سردارآباد، رباط نمکی و کاکا شرف در سال ۱۳۸۱ انجام شده است. روش تحقیق، توصیفی (پیمایشی) است که با استفاده از پرسشنامه‌ای حاوی ۲۰ گویه شامل سؤالات بسته انجام شد. روایی تحقیق از طریق پانلی از متخصصان (زراعت و ترویج) تأیید شد. روش نمونه‌گیری، تصادفی ساده بود و تجزیه و تحلیل با نرم‌افزار SPSS انجام شد. نتایج نشان داد که از نظر بیشتر پاسخگویان، کمبود آب دلیل عمده کشت نکردن کامل زمینهای زراعی آنان است، و کمبود پول و اعتبار نیز دلیل حفر نکردن چاه عمیق و نیمه عمیق برای حل این مشکل است ضمن آنکه لزوم بازپرداخت وامهای اعطایی به بانک کشاورزی از دلایل بی‌رغبتی کشاورزان به وام‌گرفتن از این بانکهاست. بیشتر پاسخگویان نوع کشت خود را براساس وضع سالانه بازار تعیین و بذور مورد نیاز خود را از محصول کشت شده قبلی که انبار کرده‌اند، تهیه می‌کنند. عمده کود مورد استفاده آنها شیمیایی است. پاسخگویان تا حدودی به مهندسان کشاورزی (مروجان) اعتماد دارند، ولی موافق دخالت سازمانهای وابسته به کشاورزی هستند. این در شرایطی است که پاسخگویان به تجربه خود بیشتر از مباحث علمی اعتماد دارند.

* در پژوهش حاضر از راهنماییهای آقای دکتر سعید غلامرضایی استفاده بسیار شده است که از ایشان تشکر و قدردانی می‌شود.

واژه‌های کلیدی: نهاده‌های کشاورزی، آب، کشاورزی، سرمایه، مروجان کشاورزی، خرم‌آباد / شهرستان.

مقدمه

امروزه نیاز عمده کشور خودکفایی در محصولات کشاورزی است و در عین حال روستاها به عنوان تولیدکننده عمده این محصولات از جایگاه مهمی برخوردارند. برای تحقق خودکفایی، طرح‌های مختلفی مانند طرح خودکفایی گندم و برنج در دست اجراست. از جمله عوامل تأثیرگذار بر تحقق خودکفایی، نحوه استفاده از نهاده‌ها در فرایند تولید کشاورزی است، چرا که میزان استفاده از این نهاده‌ها تأثیر زیادی بر تولید محصولات کشاورزی دارد. میزان کاربرد این نهاده‌ها در مناطق مختلف کشور متفاوت است. دولت در سالهای اخیر در صدد مهیا کردن تسهیلات مهم برای کشاورزان بوده است که در برخی موارد با استقبال مواجه نشده است. دلایل این امر در تحقیق حاضر بررسی می‌شود.

سوالات تحقیق

- ۱- میزان مصرف نهاده‌ها (بذر، کود) در جامعه مورد مطالعه چقدر است؟
- ۲- علت استفاده نکردن جامعه مورد مطالعه از منابع بانکی برای توسعه امکانات تولیدی چیست؟
- ۳- میزان اعتماد جامعه مورد مطالعه به متخصصان کشاورزی چقدر است؟
- ۴- اصولاً مردم چقدر به تجربه و علم بها می‌دهند؟

اهداف تحقیق

اهداف تحقیق شامل دو دسته اهداف اصلی و اختصاصی است. ☺

هدف اصلی تحقیق

بررسی کاربرد نهاده‌های زراعی در شش روستای اطراف خرم‌آباد.

هدفهای اختصاصی

- ۱- مشخص کردن مقدار مصرف نهاده‌های کشاورزی در روستاهای مورد مطالعه؛

- ۲- بررسی دلایل استفاده نکردن روستاییان از امکانات بانکی در روستاهای مورد مطالعه؛
 ۳- بررسی میزان اعتماد جامعه مورد تحقیق به متخصصان کشاورزی.

پیشینه تحقیق

نیاز روزافزون کشور به محصولات کشاورزی برای خوداتکایی و حتی صادرات منجر به سرمایه‌گذاری در بخش کشاورزی با هدف جلوگیری از مهاجرت روستاییان به شهرها شده است. مسئله مهم تمایل کشاورزان به استفاده از نهاده‌های بیشتر برای تولید افزون تر است. امروزه عملکرد در واحد سطح تولید کشاورزی در روستاها به علت استفاده نکردن از بذر اصلاح شده پایین است که آن هم به علت تفرق صفات و بروز ژنهای معیوب است (اهدایی، ۱۳۷۹). امروزه در بسیاری از مناطق مانند غرب آفریقا با همکاری مؤسساتی مانند سیمیت و با کمک بنیاد راکفلر طرحهایی برای توسعه بذر اصلاح شده (ذرت) انجام می‌گیرد که حاکی از ضرورت نیازسنجی انجام چنین پروژه‌هایی است (Mugo, 2001-2). پروژه‌های مختلف اجرایی در زمان اصلاحات ارضی، زمینه را برای استفاده از کودهای شیمیایی آماده ساخت، چنان که امروزه مصرف این کودها رایج شده است (عزومی، ۱۳۸۲). در حالی که در بسیاری از مناطق مانند جنوب آسیا برای جلوگیری از نابودی خاک، کشت محافظتی توصیه می‌شود (Wall, 2001-2) امروزه در ایران سعی می‌شود با تشویق کشاورزی به استفاده از کدهای تلفیقی، هم مانع کاهش تولید (که در روشهای محافظتی صورت می‌گیرد) شوند و هم کیفیت خاک را بالا ببرند. از طرفی به علت ریزش کم باران، حفر چاه‌ها برای تأمین آب آبیاری و زیر کشت بردن زمینهای بیشتر توصیه می‌شود. پژوهش حاضر، در صدد است علت کم توجهی روستاییان لرستان به نهاده‌های کشاورزی و حفر چاه برای تأمین آب آبیاری را بررسی کند.

روش تحقیق

تحقیق حاضر در عروقتای اطراف خرم‌آباد به نامهای زاغه، دارابی، ویسیان، سردار آباد، رباط نمکی و کاکا شرف در سال ۱۳۸۱ انجام شده است. روش تحقیق، توصیفی (پیمایشی) است که با استفاده از پرسشنامه‌ای حاوی ۲۰ گویه شامل سؤالات بسته، انجام شد. روایی تحقیق از طریق پانلی از متخصصان (زراعت و ترویج) تأیید شد. روش نمونه‌گیری، تصادفی ساده (نام خانوارها روی کاغذ نوشته شد و از بین آنها ۷۹ خانوار استخراج گردید) است و برای

تجزیه و تحلیل داده‌ها نیز از نرم‌افزار SPSS استفاده استفاده شد.

بحث

الف) خصوصیات جامعه آماری

- از میان پاسخگویان، ۵۳/۸ درصد (۴۲ نفر) بالای ۴۵ سال، ۴۱ درصد (۳۲ نفر) بین ۴۵-۲۵ سال و ۵/۱ درصد (۴ نفر) زیر ۲۵ سال هستند.
- ۲۰/۵ درصد (۱۶ نفر) بی‌سوادند، ۴۱ درصد (۳۲ نفر) در حد خواندن و نوشتن، ۳۲/۱ درصد (۲۵ نفر) زیر دیپلم، و ۶/۴ درصد (۵ نفر) بالاتر از دیپلم بودند.
- ۶۱/۵ درصد (۷۸ نفر) زیر ۱۰ هکتار، ۳۴/۶ درصد (۲۷ نفر) بین ۱۰-۳۰ هکتار، و ۳/۸ درصد (۳ نفر) بالاتر از ۳۰ هکتار از زمین خود را زیر کشت برده‌اند.
- ۵۰ درصد (۳۹ نفر) زیر ۵ هکتار، ۳۰/۸ درصد (۲۴ نفر) بین ۵-۱۰ هکتار، ۱۱/۵ درصد (۹ نفر) بین ۱۰-۲۰ هکتار و ۷/۷ درصد (۶ نفر) بالاتر از ۲۰ هکتار از زمین خود را زیر کشت برده‌اند.

ب) یافته‌های پژوهش

- ۱- علل استفاده نکردن از چاه عمیق و نیمه عمیق
 نتایج جدول نشان می‌دهد بیشتر پاسخگویان (۳۷ نفر معادل ۷۴/۴ درصد) معتقدند که کمبود پول و اعتبارات دلیل استفاده نکردن از چاه‌های عمیق و نیمه عمیق است.

جدول ۱- علل استفاده نکردن از چاه عمیق و نیمه عمیق

درصد معتبر	درصد	فرکانس	علل استفاده نکردن از چاه عمیق و نیمه عمیق
۵۰	۷۲/۴	۳۷	کمبود پول و اعتبارات
۶/۸	۶/۴	۵	عدم همکاری و اتحاد
۲۱/۶	۲۰/۵	۱۶	عدم یکپارچگی زمینها
۲۱/۶	۲۰/۵	۱۶	عدم همکاری دولت
۱۰۰	۴۹/۹	۷۴	جمع
	۵/۱	۴	بدون پاسخ
	۱۰۰	۷۸	جمع کل

(منبع: یافته‌های پژوهش)

۲- علت استفاده نکردن از تسهیلات بانکیها

مطابق جدول ۲، ۶۲/۸ درصد پاسخگویان (۴۹ نفر) معتقدند که ترس از ناتوانی از بازپرداخت وامهای دریافتی دلیل استفاده نکردن از تسهیلات بانکیهاست.

جدول ۲- علت استفاده نکردن از تسهیلات بانکیها

تعداد	درصد	نوع علت	شرح علت
۶۵/۳	۶۲/۸	۲۹	ترس از ناتوانی در بازپرداخت وام
۲۶/۷	۲۵/۶	۲۰	وجود قوانین دست و پاگیر و پرزحمت
۵/۳	۵/۱	۴	عدم آگاهی کافی از تسهیلات
۲/۷	۲/۶	۲	عدم امکان استفاده از این تسهیلات
۱۰۰	۹۶/۲	۷۵	جمع
	۳/۸	۳	بدون پاسخ
	۱۰۰	۷۸	جمع کل

(منبع: یافته‌های پژوهش)

۳- علل کشت نکردن بخشی از زمین

براساس جدول ۳، ۵۳/۸ درصد پاسخگویان (۴۲ نفر) معتقدند کمبود آب دلیل عمده کشت نکردن کامل زمینهای زراعی است.

جدول ۳- علل کشت نکردن بخشی از زمین

تعداد	درصد	نوع علت	شرح علت
۵۳/۸	۵۳/۸	۴۲	کمبود آب
۳۴/۶	۳۴/۶	۲۷	کمبود امکانات
۱۱/۵	۱۱/۵	۹	ترس از عدم موفقیت
۱۰۰	۱۰۰	۷۸	جمع

(منبع: یافته‌های پژوهش)

۴- روش انتخاب نوع محصول
۶۷/۲ درصد پاسخگویان (۲۹ نفر) معتقدند که وضع بازار عامل انتخاب نوع محصول است
(جدول ۴).

جدول ۴- نحوه انتخاب نوع محصول کشت شده

درصد مجبور	درصد	ترازایی	نحوه انتخاب نوع محصول
۱۷/۹	۱۷/۹	۱۴	براساس عملکرد پیشینیان
۱۹/۲	۱۹/۲	۱۵	با کمک مهندسان جهاد کشاورزی
۲۵/۶	۲۵/۳	۲۰	براساس نیاز خانوار به محصول مورد نظر
۶۷/۲	۶۷/۲	۲۹	براساس وضع بازار
۱۰۰	۱۰۰	۷۸	جمع

(منبع: یافته‌های پژوهش)

۵- روش تهیه بذر برای کشت محصول
بر طبق جدول ۵، ۵۰ نفر از پاسخگویان (۶۴/۱ درصد) بذرشان را از محصول قبلی خود تهیه می‌کنند.

جدول ۵- روش تهیه بذر

درصد مجبور	درصد	ترازایی	روش تهیه بذر
۶۵/۸	۶۴/۱	۵۰	از محصول به دست آمده قبلی
۲۱/۱	۲۰/۵	۱۶	از اداره جهاد کشاورزی
۵/۳	۵/۱	۴	از روستای مجاور
۷/۹	۷/۷	۶	از بازار
۱۰۰	۹۷/۴	۷۶	جمع
	۲/۶	۲	بدون پاسخ
	۱۰۰	۷۸	جمع کل

(منبع: یافته‌های پژوهش)

۶- نوع کود مورد استفاده

جدول ۶ نشان می‌دهد که بیشتر پاسخگویان (۵۶ نفر معادل ۷۱/۸ درصد) از کود شیمیایی استفاده می‌کنند.

جدول ۶- نوع کود مورد استفاده

نوع کود مورد استفاده	فراوانی	درصد	درصد معتبر
کود دامی	۸	۱۰/۳	۱۰/۳
کود گیاهی	۴	۵/۱	۵/۱
کود شیمیایی	۵۶	۷۱/۸	۷۱/۸
مخلوطی از آنها	۱۰	۱۲/۸	۱۲/۸
جمع کل	۷۸	۱۰۰	۱۰۰

(منبع: یافته‌های پژوهش)

۷- میزان اعتماد به مهندسان کشاورزی

بر اساس جدول ۷ بیشتر پاسخگویان (۴۹ نفر معادل ۶۲/۸ درصد) تا حدودی به مهندسان کشاورزی اعتماد دارند.

جدول ۷- میزان اعتماد به مهندسان کشاورزی

میزان اعتماد	فراوانی	درصد	درصد معتبر
کم	۱۱	۱۴/۱	۱۴/۱
تا حدودی	۴۹	۶۲/۸	۶۲/۸
اصلاً اعتماد ندارم	۳	۳/۸	۳/۸
زیاد	۱۵	۱۹/۲	۱۹/۲
جمع	۷۸	۱۰۰	۱۰۰

(منبع: یافته‌های پژوهش)

۸- دخالت یا عدم دخالت وزارت کشاورزی

بر طبق جدول ۸ بیشتر پاسخگویان (۶۹ نفر معادل ۸۸/۵ درصد) با هر نوع همکاری با وزارت کشاورزی موافق‌اند.

جدول ۸ - میزان موافقت با دخالت وزارت کشاورزی

درصد موافقت	درصد	فراوانی	موافقت یا مخالفت
۸۸/۵	۸۸/۵	۶۹	با هر نوع همکاری موافقم
۱۱/۵	۱۱/۵	۹	به علت دخالت در کارها مخالفم
۱۰۰	۱۰۰	۷۸	جمع کل

(منبع: یافته‌های پژوهش)

۹- اولویت بین تجربه و علم

بر طبق جدول ۹ بیشتر پاسخگویان (۴۴ نفر معادل ۵۶/۴ درصد) تجربه شخصی را از علم بهتر می‌دانند در حالی که ۳۸/۵ درصد آنان، علم را برتر دانسته‌اند.

جدول ۹ - تجربه بهتر است یا علم

درصد موافقت	درصد	فراوانی	تجربه یا علم
۵۶/۴	۵۶/۴	۴۴	تجربه شخصی
۳۸/۵	۳۸/۵	۳۰	علم
۵/۱	۵/۱	۴	نظر پیشینیان
۱۰۰	۱۰۰	۷۸	جمع

(منبع: یافته‌های پژوهش)

نتایج

- کمبود آب، مهم ترین علت کمی سطح زیر کشت است که نشان می دهد تأمین آب برای مردم منطقه از اولویت نخست برخوردار است.
- کمبود پول و اعتبار مهم ترین علت بی توجهی مردم به حفر چاه عمیق و غیر عمیق برای حل مشکل کم آبی است.
- نگرانی از عدم بازپرداخت وام دریافتی، عمده ترین دلیل بی رغبتی مردم به رجوع به مؤسسات بانکی برای حل مشکل مالی شان است.
- با توجه به این که مردم نوع محصول خود را براساس بازار تعیین می کنند، بازار و تحولات آن شاخص مهم و اساسی در تعیین نوع محصول است.
- مردم بذر خود را از محصولی که از کشت قبلی نگه داشته اند، تأمین می کنند که سبب می شود عملکرد محصولشان پایین آید.
- نوع کود مورد استفاده، شیمیایی است که حاکی از عدم استفاده از کود آلی برای تحقق کشاورزی پایدار است.
- افراد فقط تا حدودی به مهندسان کشاورزی اعتماد دارند که نشان از اعتماد پایین آنها به متخصصان و مروجان است.
- جامعه مورد مطالعه با دخالت جهاد کشاورزی در کار تولیدی خود موافق اند که نشان از اعتماد آنها به توصیه های این وزارتخانه است.

پیشنهادها

- ۱- با توجه به شرایط سخت وام دهی بانکها و از طرفی مشکل کم آبی، توصیه می شود دولت امکان اعطای وام های کم بهره با بازپرداخت بلندمدت را برای کشاورزان فراهم کند.
- ۲- چون مردم به تحولات بازار حساس هستند توصیه می شود نظام جامع اطلاع رسانی درباره وضعیت قیمت ها برای کشاورزان طراحی شود تا از آخرین تحولات اطلاع یابند.
- ۳- کاربرد کودهای شیمیایی به بافت خاک صدمه می زند لذا می توان با کمک مروجان، استفاده از کودهای آلی و یا مخلوط را توصیه کرد.
- ۴- ضروری است که تلاش شود تادیدگاه روستاییان نسبت به متخصصان کشاورزی بهبود یابد، زیرا این موضوع برای طرحهایی که جهاد کشاورزی در آینده در منطقه اجرا می کند، اهمیت دارد. در این زمینه استفاده از رهبران محلی توصیه می شود.

منابع

- ۱- اهدایی، ب. (۱۳۷۹)، اصلاح نباتات. چاپ سوم، تهران: انتشارات بارثاوا.
- ۲- عزمی، آ. (۱۳۸۲)، اصلاحات ارضی در ایران. جلسه بحث کارشناسی دانشکده کشاورزی دانشگاه لرستان.

3- Mugo, S. (2001-2002). **Community Seed Production : Can Farmers Supply Themselves and Make a Profit?** CIMMYT, Annual Report 2001-2002, pp.4-6.

4- Wall, P. (2001-2002), **Conservation Agriculture**. CIMMYT, Annual Report 2001-2002, p.11.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی